

הימנון לזאוס

מאת: קלאַנְתֶס

מבוא

קְלָאָנְתֶס איש יוון (אָטוֹס ואתונה, 232-331 לפני הספירה) היה תלמידו ויורשו של זֶנוֹן, מייסד האסכולה הסטואית, שהיתה אולי רבת ההשפעה מבין השיטות הפילוסופיות של התקופה ההלניסטית. ההימנון שלפנינו, שלא נשתמר בשלמותו, הוא השריד העיקרי מכתביו, והוא מבטא שילוב של התעלות דתית עם מחשבה פילוסופית. זָאוֹס, ראש אלי יוון, מזדהה כאן עם העיקרון המאחד והרציונאלי שבטבע, וזו גם משמעותן של התגלויותיו, שהן האש (היא הברק, נשקו המסורתי של האל) והמאמר הכללי (או המשותף. ביוונית לוג'וס קוינוס) או החוק (נומוס) הכללי. את תורת הישויות הללו, המבטאות בעצם מהות אחת, קיבלו הסטואיקנים מהֶרְקְלִיטוֹס, הפילוסוף הפרה-סוקראטי המפורסם, שאמרותיו שימשו בסיס למשנתם. מן הקוסמולוגיה גזרו הסטואיקנים גם תורת מוסר, והיא מוצאת את ביטויה בחלק השני של השיר שלפנינו. האדם הוא חלק אורגני מן הטבע, מן הכוליות שזאוס מגלמה וממונה עליה. זה גורלו של האדם ואין בידו להימלט ממנו. בידו רק לקבל ברצון את מעמדו ומקומו, כפי שעושים גם גרמי השמים, וזה האיזאל האנושי ודרך החכמים. הרשעים, לעומת זאת, מנסים לשוא לברוח מגורלם ולהתנגד לו, והם אינם אלא טיפשים.

הפילוסופיה הסטואית (ואולי אף ההימנון שלפנינו) השפיעה גם על היהדות, וסייעה לגיבוש המונותיאזם האונטולוגי, המאפיין את הפילוסופיה שצמחה בדת זו; כך למשל "המאמר", שמקורו כאן, מילא תפקיד חשוב במחשבה היהודית, וכן מיזת הדין והמיזת שכנגדה, הנזכרות כאן לקראת סוף ההימנון. מאידך גיסא אין להוציא מכלל אפשרות שגם ליהדות יש חלק בעיצוב רעיונות הסטואה, ובעיקר בכיוונה הדתי שההימנון שלפנינו הוא ביטויו המובהק. שהרי ראשוני הפילוסופים ההלניסטיים, הם הראשונים מבני יוון המזכירים את היהודים, התרשמו מאוד מן היהדות וראו בה דת פילוסופית הראויה לחיקוי. בהקשר זה ראוי לציון רעיון בריאת האדם בצלם אלהים המופיע להלן בשורה הרביעית. רעיון זה דומה ביותר למקבילו היהודי, בעיקר אם נפרשהו כמו הרמב"ם, שזיהה את הצלם עם השכל (מורה-נבוכים א, א).

השיר כתוב במשקל ההֶקְסַמֶטְרִי, שניסיתי לשמרו גם בתרגום. השתמשתי במקור היווני עם הערותיו של הופקינסון: Neil Hopkinson, *A Hellenistic Anthology*, Cambridge University Press 1988, pp. 27-29, 131-136.

הַנְּאֻדָּר בְּאֵלִים רַב-שְׁמוֹת שְׁלִיט-כֹּל עֲדֵי-נֶצַח ,
 זְאוּס אָדוֹן חוֹלֵי-טִבֵּעַ , אֲשֶׁר בְּחֻקּוֹ אוֹחַז-הַגָּה ,
 הוּ תְּבַרֵּךְ , כִּי חוֹבֵת כָּל יְצוּר שְׂאֵת-דְּבָרוֹ לְפָנֶיךָ ,
 מְקַרְבֶּךָ הוּ נוֹלָדָנוּ , גַּם צָלַם אֱלֹהֵי נַחֲלָנוּ
 אָנוּ לְבַד בֵּין כָּל-חַי בְּן-תְּמוּתָה הַרוֹמֵשׁ עָלֵי-אָרֶץ ,
 כְּכֹה לְךָ אֲזַמֵּר , לְעוֹלָם תִּקְפֹּף כָּאֵן אֲשִׁירָה .

כָּל הַיְּקוּם תִּפְתָּה וְיִלֵּךְ לְאַשֶׁר תִּנְהַיְגֶהוּ ,
 עַל מַלְכוּתְךָ יִקְבֹּל בְּרָצוֹן בְּסִבּוֹ עָלֵי אָרֶץ ,
 עוֹד מְשִׁרֵת לְךָ תֵּאחַז בְּיָדַיִם שְׁלֵא תִנְצַחֲנָה -
 חָץ לְהִבָּה שֶׁל בְּרָק מִתְפַּצֵּל אֲשֶׁר חַי חַיִּי-נֶצַח
 וּבְהַכּוֹתוֹ תַעֲשֶׂה וְתִשְׁלַם כָּל מְלֹאכֶת הַטִּבֵּעַ ,
 בּוֹ תִכּוֹנֵן מְאֹמֵר מְשִׁתֵּף שֶׁהוֹלֵךְ וְסוֹבֵב לוֹ
 וּמִתְעַרֵּה בְּמֵאוֹרוֹת הַגְּדוֹלָיִם וְקִטְנֵיִם בְּשָׁמַיִם ,
 כִּי לְגִדּוּלָה זֹו נּוֹצֵר וְעֵלְיוֹן עַל הַכֹּל הוּא הַמְּלֵךְ .

מִבְּלַעֲדֶיךָ דְּבָר לֹא נּוֹצֵר עַל פְּנֵי אָרֶץ , אֱלֹהֵי ,
 גַּם לֹא מִתַּחַת קְטָבָם שֶׁל שָׁמַיִם-אֵל , וְאֵף-לֹא בְּיָם-מַיִם ,
 חוּץ מִכָּל מַה שְׁעוֹשִׂים רְשָׁעִים לְעֵצָמָם בְּאֻלָּת ,
 אֵךְ הוּ אֵתָה הַיּוֹדֵעַ הַשֵּׁב עַל בְּרִיּוֹ סְרַח-עֲדָךְ

וּלְתַקַּן כָּל-קִלְקוּל, גַּם שׁוֹנְאִים - אוֹהֲבִים בְּעֵינָיִךְ.
 כִּי לְאַחַד אֶת כָּל טוֹב אֲלֵי-רַע כְּבָר חֲבֵרַת בְּתָאִם,
 וּמֵאֲמַר, שְׁאַחַד וְנִצְחֵי הוּא, נוֹצֵר לְכָל אֱלֹהִים.
 מְנוּ בּוֹרְחִים רְשָׁעִים בְּנֵי-תְמוּתָהּ וְאוֹתוֹ יַעֲזֹבוּ.
 רַע גּוֹרֵל מִי שְׁתִּמְיֵד תְּשׁוּקָתָם לְטוֹבוֹת, לְאַחַז בֶּן,
 בְּלֵי לְהַבִּיט אֶל הַחֹק הַכְּלָלִי שֶׁל הָאֵל אוֹ לְשִׁמְעַ,
 כִּי לוֹ נִפְתּוּ אַחֲרָיו, אֲזִי חֵיו בְּטוֹב, בְּשׁוֹם שְׁכָל,
 אֲדָהִם יוֹצְאִים וְדַחוּפִים בְּלֹא שְׁכָל כָּל אִישׁ לְדַרְכֵהוּ,
 חָלַק לְעֶסֶק תַּחֲרוֹת וּמְדוֹן עַל כְּבוֹד וְתַפְאֶרֶת,
 חָלַק פּוֹנִים מִיָּפוֹ שֶׁל עוֹלָם אִישׁ וְאִישׁ אֶל הַבְּצַע,
 וְאַחֲרֵים לְהַנּוֹת אֶת גּוֹפִם בְּכָל עֵדוֹן וְעַנְג.
 כִּי נוֹחֲלִים הֵם רַעוֹת, נִשְׂאִים לְכָל עֵבֶר כָּל פַּעַם,
 וּמִגַּמַּת פְּנִיָהֶם אֶל הַהֶפֶץ מִמָּה שֶׁיִּשְׁיֵגוּ.

הוּ זָאוֹס אֶל נוֹתוֹ-כָּל, הַשׁוֹכְנֵי בְּעַנְוֹן, בַּעַל-רַעַם,
 פְּדָה אֲנָשִׁים מִיּוֹן בְּעָרוֹת וְסִכְלוֹת מְנוּלָת.
 מִנְשִׁמְתָנוּ פִּזַּר אוֹתָהּ אָב וְהִשָּׁג וְתוֹ דַּעַת,
 זֹאת אֲשֶׁר עִם מִדַּת-דִּין תְּסַמְכֶךָ בְּעַת תְּאַחַז-הֶגְהָה.
 אַז בְּנִחְלָנוּ כְּבוֹד וְתַפְאֶרֶת כְּבוֹד הֵן נִשְׁיֵב לָךְ
 וְלֹא נִחְדַּל לְזַמַּר מִעֲשֵׂיִךְ, אֲנֹשׁ כִּי רָאוּי לוֹ.

זאת לאדם ולאליים מעלה אין למעלה ממנה
כך לעולם את החוק הכלי על פי דין לשבח.